

KS. JÓZEF KRUKOWSKI

PODMIOT UPRAWNIEŃ W *PASTORALE MUNUS*

W motu proprio¹ *Pastorale munus* (w dalszym ciągu cytowane jako P. M.) z dnia 30 XI 1963 r. papież Paweł VI udzielił biskupom nowych uprawnień i przywilejów². Dokument ten jest przejawem postulowanej na Soborze Watykańskim II decentralizacji władzy w Kościele, wyposaża bowiem biskupów na stałe w takie władze, jakie przedtem zastrzeżone były Stolicy Apostolskiej, a jedynie czasowo były delegowane ordynariuszom na mocy uprawnień pięcioletnich (*facultates quinquennales*). Dokument ten rozróżnia uprawnienia (*facultates*) i przywileje (*privilegia*). Jest to rozróżnienie istotne, ponieważ natura i podmiot uprawnień i przywilejów nie pokrywają się z sobą. Przywileje bowiem — jak postanawia P. M. — przysługują wszystkim biskupom, tj. zarówno rezydencjalnym, jak i tytularnym, od momentu otrzymania autentycznej wiadomości o prowizji kanonicznej³. Są to przywileje osobiste (*privilegia personalia*)⁴ dane wszystkim biskupom na stałe. Natomiast uprawnienia — jak postanawia P. M. — na mocy prawa przysługują tylko biskupom rezydencjalnym od momentu kanonicznego objęcia diecezji⁵. Mają one charakter władzy zwyczajnej⁶. Na określenie ich czyn-

1 Myśli, przedstawione w niniejszym artykule, są owocem długich rozważań nad m. p. *Pastorale munus* prowadzonych w r. akad. 1964/1965 na seminarium ks. doc. J. Rybczyka.

2 AAS, 56 (1964) 5—12. Motu proprio *Pastorale munus* papież Paweł VI ogłosił biskupom w auli soborowej na zakończenie II sesji Soboru Watykańskiego II w dniu 8 XII 1963 r., nadając mu moc obowiązującą od dnia ogłoszenia.

3 Tamże, s. 11: „Privilegia quae praeter alia in Codice Iuris Canonici in suis titulis enumerata, Episcopis sive residentialibus sive titularibus competunt ab accepta notitia canonicae provisionis”

4 Przywileje osobiste to te, które dane są osobom fizycznym (por. G. Michiels, *Normae generales*, I. C., Parisii 1949, II, s. 512). Przywileje z P. M. — jak wyraźnie postanawia P. M. — dane są na stałe wszystkim biskupom, tj. zarówno rezydencjalnym, jak i tytularnym od momentu otrzymania autentycznej wiadomości o prowizji kanonicznej. To wskazuje, że przywileje te przyłączone są do osoby biskupa bez względu na to, czy sprawuje on jurysdykcję biskupią. Są to więc osobiste przywileje biskupów.

5 AAS, 56 (1964) 6 „Facultates quae iure Episcopo residentiali competunt a momento canonicae captae dioecesis possessionis”.

6 Zgodnie z postanowieniem kan. 197 § 1 władza zwyczajna to ta, którą samo

nego podmiotu P. M. używa specjalnej formuły, innej i szerszej aniżeli na określenie czynnego podmiotu przywilejów. Formuła ta jest następująca:

„Postanawiamy, że na mocy obowiązującego prawa tego rodzaju uprawnienia, które z prawa przysługują biskupom rezydencjalnym, przysługują również z prawa wikariuszom i prefektom apostolskim, administratorom apostolskim ustanowionym na stałe, opatom i prałatom udzielnym, którzy wszyscy na swoim terytorium mają takie same prawa i uprawnienia, jakie w swoich diecezjach mają biskupi rezydencjalni”⁷.

Interpretacja powyższego tekstu stanowi przedmiot niniejszego artykułu. Przystępując do niej należy uwzględnić istniejące już komentarze. Kwestię tę porusza bowiem wielu autorów⁸ oraz jedna urzędowa wypowiedź Stolicy Apostolskiej⁹.

Wszyscy komentatorzy P. M. zgadzają się, że uprawnienia te przysługują tym, których wyraźnie wymienia cytowany wyżej tekst, tj.:

1. Biskupom rezydencjalnym (kan. 329) od momentu kanonicznego

prawo przywiązuje do urzędu w znaczeniu ścisłym. Ponieważ samo P. M. postanawia, że „uprawnienia na mocy prawa przysługują tylko biskupom rezydencjalnym od momentu kanonicznego objęcia diecezji”, wskazuje to, że należą one do władzy zwyczajnej biskupów rezydencjalnych.

⁷ AAS, 56 (1964) 6: „Ad normam autem iuris vigentis, huiusmodi facultates, quas Episcopis residentialibus iure competere declaramus, competunt etiam iure Vicariis et Praefectis Apostolicis, Administratoribus Apostolicis permanentiter constitutis, Abbatis et Praelatis nullius, qui omnes in suo territorio iisdem iuribus et facultatibus gaudent, quae in propriis dioecesibus competunt Episcopis residentialibus”.

⁸ L. Buijs, *Facultates et privilegia episcoporum concessa motu proprio „Pastorale munus”*, Romae 1964, s. 7—10; Fl. Romita, *Adnotationes ad motu proprio „Pastorale munus”*, „Monitor Ecclesiasticus”, 88 (1963) 553—554; B. Bellico, *Novissimae ordinariorum locorum facultates, Commentarium in motu proprio „Pastorale munus”*, Romae 1964, s. 29—31; T. Cunningham, „*Pastorale munus*”: *New Faculties and privileges of Bishops*, „Irish Ecclesiastical Record”, 101 (1964) 263 n.; P. Bernhard, *Litterae Apostolicae m. p. datae, quibus facultates et privilegia quaedam episcopis conceduntur*, „Revue de Droit Canonique”, 14 (1964) 20; A. De Bonhome, *Les nouvelles facultés des évêques*, „Revue des Communautés Religieuses”, 361 (1964) 23; E. Bergh, *Le motu proprio „Pastorale munus” du 30 novembre 1963*, „Nouvelle Revue Théologique”, 96 (1964) 292; F. McManus, *Ordinary Faculties of Bishops*, „The Jurist”, 24 (1964) 99; Th. Barbarena, *Motu proprio P. M.*, „Revista Española de Derecho Canonico”, 55 (1964) 118 n.; J. Ting Pong Lee, *In Litt. Ap. Pauli VI „Pastorale munus” motu proprio datas excursus doctrinalis*, „Commentarium pro Religiosis” 45 (1964) 49—66; J. Madden, *Episcopal faculties*, „Australian Catholic Record”, 41 (1964) 36n.; J. Rybczyk, *Dyspensowanie od przeszkód małżeńskich w motu proprio „Pastorale munus”*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 13 (1965), z. 5, s. 31; R. Michałek, *Motu proprio „Pastorale munus”*, „Homo Dei”, 34 (1965) 54.

⁹ „Bibliographia Missionaria”, 23 (1964) 213 n.

objęcia diecezji (kan. 334 § 2—3), chociaż nie byłiby konsekrowani, ponieważ do prawnego objęcia rządów w diecezji przez biskupa konsekracja nie jest konieczna.

2. Opatom i prałatom udziałnym (kan. 319—328) od momentu kanonicznego objęcia opactwa lub prałatury zgodnie z kan. 322 § 2, choćby nie przyjęli jeszcze benedykcji nakazanej prawem, ponieważ przyjęcie jej nie jest wymagane do ważnego objęcia urzędu, a P. M. o tym wymogu nie wspomina.

3. Administratorom apostolskim ustanowionym na stałe, którzy administrują diecezją (kan. 312, 315 § 1), opactwem lub prałaturą udziałną (kan. 215 § 2 i kan. 312), zarówno konsekrowanym, jak i nie konsekrowanym, od momentu kanonicznego objęcia urzędu w myśl kan. 313.

4. Wikariuszom i prefektom apostolskim (kan. 209—311) od momentu objęcia urzędu (kan. 213 § 2), choćby nie mieli sakry biskupiej.

Wypowiedzi autorów odnośnie do kompetencji wymienionych wyżej osób są zgodne, ponieważ wyliczenie ich w tekście P. M. — jak słusznie zaznacza Buijs — jest wyraźne i jasne (*explicite et clare*)¹⁰.

Brak natomiast zgody wśród autorów, gdy chodzi o odpowiedź na pytanie, czy uprawnienia z P. M. przysługują jeszcze innym osobom, mianowicie tym, które na mocy prawa kodeksowego posiadają uprawnienia ordynariuszy miejscowych, chociaż wspomniany tekst P. M. nie wymienia ich z imienia. Zdania autorów w tej sprawie są podzielone. Wyłoniły się dwie grupy kanonistów. Do pierwszej należy zaliczyć tych, którzy uważają, że uprawnienia te przysługują tylko i wyłącznie tym osobom, które wymienia tekst P. M. Ich zdaniem wyliczenie w P. M. podmiotów czynnych ma charakter taksatywny. Do drugiej grupy należy zaliczyć tych, którzy rozciągają kompetencje w tym zakresie na inne podmioty. Pierwsza grupa autorów stosuje więc interpretację ścisłą, tj. opartą o wyraźne słowa dokumentu papieskiego, druga — rozszerzającą¹¹. Ponieważ wypowiedzi zwolenników każdej z tych interpretacji są względem siebie polemiczne, rozpatrzmy poglądy zwolenników interpretacji rozszerzającej. Do jej zwolenników należą: L. Buijs, Fl. Romita, B. Beluoco, J. Ting Pong Lee, Th. Barbarena. Łączy ich to, iż zgodnie przyjmują, że wyliczenie osób w tekście P. M. nie jest taksatywne. Różnią się zaś między sobą tym, że jedni dopuszczają do uczestnictwa w tych uprawnieniach więcej osób, inni — mniej.

¹⁰ B u i j s, dz. cyt., s. 8.

¹¹ Pod pojęciem interpretacji ścisłej rozumiem takie tłumaczenie tekstu prawnego, które zgodnie z normą kan. 18 jest oparte na dosłownym znaczeniu wyrazów użytych w tekście. Taka interpretacja odcina się wyraźnie od interpretacji rozszerzającej i zwążającej. Natomiast nie mam zamiaru ujmować jej jako przeciwstawienie do tzw. interpretacji szerokiej z kan. 19.

I tak Buijs¹², Belluco¹³, Ting Pong Lee¹⁴ sądzą, że uprawnienia z P. M. na mocy samego prawa — poza tymi, które wymienia wyraźnie tekst P. M. — przysługują jeszcze następującym osobom:

1. Wikariuszom kapitulnym, którzy rządzą diecezją (kan. 431—444) względnie opactwem lub prałaturą udzielną (kan. 327) podczas wakansu stolicy biskupiej, opackiej lub prałackiej. Na nich bowiem przechodzi zwyczajna jurysdykcja biskupia w sprawach duchowych i doczesnych, z wyjątkiem tych, które prawo wyraźnie (*expresse*) wyklucza (kan. 435 § 1), a P. M. takiego wykluczenia nie stosuje. Przed wyborem wikariusza kapitulnego uprawnienia te posiada kapituła katedralna (kan. 327, 432 § 1).

2. Prowikariuszom i prefektom apostolskim oraz prosuperiorom i seniorom misji, którzy zgodnie z kan. 309 rządzą wikariatem apostolskim, prefekturą apostolską lub prowincją misyjną; mogą bowiem używać wszelkich uprawnień, zarówno zwyczajnych (kan. 294), jak i delegowanych, którymi cieszy się wikariusz apostolski lub prefekt apostolski z wyjątkiem tych, które były mu powierzone ze względu na osobiste przymioty (kan. 310 § 2).

Belluco i Ting Pong Lee uważają nadto, że uprawnienia te posiadają również:

3. Administrator apostolski ustanowiony tymczasowo (kan. 315 §2), który ma te same prawa i obowiązki co wikariusz kapitulny. W taki sam sposób uprawnienia te przysługują — ich zdaniem — biskupowi rezydencjalnemu, który otrzymał wiadomość o przeniesieniu go do innej diecezji, chociaż nie objął jeszcze w niej władzy.

4. Koadiutor dany biskupowi rezydencjalnemu całkowicie niezdolnemu do rządów diecezją, ponieważ — jeżeli w prowizji kanonicznej inaczej nie jest zastrzeżone — posiada on wszystkie prawa i obowiązki biskupa (kan. 351 § 2).

Dla uzasadnienia tak szeroko ujętego podmiotu uprawnień z P. M. wspomniani autorzy powołują się na ogólne zasady i przepisy kodeksowe, według których wymienione poprzednio osoby w specjalnych okolicznościach otrzymują zwyczajną jurysdykcję ordynariusza miejscowego. Ponadto wskazują na cel P. M., którym jest skuteczniejsze i dogodniejsze sprawowanie urzędu pasterskiego. Ting Pong Lee uważa, że zgodnie z celem omawianego dokumentu uprawnienia te mają charakter uprawnień urzędowych (*facultates munerales*), których papież udzielił dla dobra wiernych. Jego zdaniem wszyscy poprzednio wymienieni mogą

¹² B u i j s, dz. cyt., s. 8 n.

¹³ D z. cyt., s. 30.

¹⁴ A r t. cyt., s. 55 n.

korzystać z uprawnień z P. M. niezależnie od tego, czy mają sakrę biskupią, bowiem same z siebie dotyczą one wprost władzy rządzenia, a nie władzy święceń. Jedyne wyjątek stanowi tu uprawnienie z n. 18, które dotyczy udzielania święceń. Prałaci, którzy nie mają sakry biskupiej, mogą na mocy tego uprawnienia udzielać tonsury i święceń niższych, natomiast do udzielania wyższych święceń własnym poddanym i na własnym terytorium mogą upoważnić każdego biskupa¹⁵.

Buijs wyraża pogląd, że wspomniane uprawnienia przysługują również przełożonym niezależnej misji (*superiores missionis sui iuris*). Na uzasadnienie tego twierdzenia autor powołuje się na oświadczenie papieża Benedykta XV z dnia 7 XI 1919 r., w którym papież postanowił, że te kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego, które odnoszą się do prefektur apostolskich i prefektów apostolskich, mogą być stosowane „*servatis servandis*” w linii ogólnej również do misji niezależnych i ich przełożonych¹⁶. Autor uważa, że jakkolwiek papież mówi tu o kanonach Kodeksu Prawa Kanonicznego, to jednak nic nie stoi na przeszkodzie, aby te słowa rozciągnąć również na uprawnienia z P. M., ponieważ mówi ono wyraźnie, że uprawnienia te na mocy prawa przysługują wikariuszom apostolskim, którzy na swoim terytorium cieszą się tymi samymi prawami i uprawnieniami, jakie w swoich diecezjach mają biskupi rezydencjalni, a to właśnie odnosi się również do przełożonych misji niezależnej¹⁷.

Romita¹⁸ i Ting Pong Lee¹⁹ uważają, że uprawnienia te na mocy prawa przysługują jeszcze kardynałom archiprezbiterom w bazylikach patriarchalnych oraz kardynałom w kościołach tytularnych po objęciu ich w posiadanie. Mogą oni bowiem w swoich bazylikach lub diakoniach spełniać to wszystko, co ordynariusze miejscowi w swoich kościołach z wyjątkiem spraw sądowych i jakiegokolwiek jurysdykcji nad wiernymi, z zachowaniem tego wszystkiego, co dotyczy dyscypliny, odpowiednich obyczajów i kultu (kan. 240 § 2).

Barbarena wysuwa jeszcze twierdzenie, że uprawnienia z P. M. na mocy prawa posiada wikariusz generalny, gdy rządzi diecezją *sede impedita* (kan. 429 § 1), tj. gdy biskup ma przeszkody w sprawowaniu jurysdykcji. Sądzi on nadto, że podmiot czynny uprawnień z P. M. należy

15 Tamże, s. 56

16 Arch. S. C. Prop. Fide., n. 3760; Sylloge, n. 146: „[...] che i canoni del Codice Diritto Canonico che si riferiscono alle Prefetture Apostoliche ed ai Prefetti Apostolici, possono applicarsi »servatis servandis« su linea generale, anche alle Missioni indipendenti ed ai loro Superiori” (zob. B u i j s, dz. cyt., s. 8).

17 B u i j s, dz. cyt., s. 8.

18 Art. cyt., s. 553.

19 Art. cyt., s. 55.

stosownie do celu tego dokumentu rozszerzyć na wszystkich, którzy w prawie są zrównani z biskupem rezydencjalnym²⁰.

Zwolennikami interpretacji ścisłej są: T. P. Cunningham²¹, P. Bernhard²², E. Bergh²³, A. de Bonhome²⁴, J. Madden²⁵, F. McManus²⁶, ks. J. Rybczyk²⁷, ks. R. Michałek²⁸.

I tak Cunningham biorąc pod uwagę tekst omawianego dokumentu stwierdza, że nie wszyscy ordynariusze miejscowi posiadają uprawnienia z P. M., ale tylko ci, których wspomniany tekst wyraźnie wymienia. Z tekstu zaś wyraźnie wynika, że uprawnień tych na mocy prawa nie mają wikariusz generalny i administrator apostolski ustanowiony tymczasowo. Wykluczeni są również wikariusz kapitulny i kapituła (lub konsultorzy diecezjalni), gdyż wyliczenie podmiotów w tekście ma charakter wyłączny (exhaustive). Stąd też nie ma tu zastosowania kan. 66 § 2, który postanawia, że uprawnienia habitualne biskupów ordynariuszy nie wygasają po ustaniu władzy ordynariusza, któremu były udzielone, ale przechodzą na tych ordynariuszy, którzy po nim obejmują władzę²⁹.

Bernhard przeprowadza bardzo wnikliwą analizę tekstu P. M. Jego zdaniem należy zwrócić uwagę na to, że prawodawca najpierw wymienia osoby, którym przyznaje uprawnienia z mocy prawa, a następnie bliżej określa racje takiego ustalenia podmiotu uprawnień w słowach: „[...] ci wszyscy, którzy na swoim terytorium mają takie same prawa i uprawnienia, jakie w swoich diecezjach mają biskupi rezydencjalni” W myśl tego motywu uprawnienia z P. M. mogą przysługiwać również i tym prałatom poza wyliczonymi w tekście, którzy na swoim terytorium rzeczywiście cieszą się pełną jurysdykcją biskupią. Do takich należy zaliczyć przełożonego misji niezależnej (superior missionis sui iuris). Natomiast poglądy tych autorów, którzy rozciągają podmiot uprawnień na wikariusza kapitulnego, prowikariusza apostolskiego, proprefekta apostolskiego i tymczasowego administratora apostolskiego, uważa Bernhard za sprzeczne z tym motywu oraz odbiegające od postanowień kan. 18, 19 i 200. A już za niemożliwe i sprzeczne w sobie uznaje on stawianie

²⁰ B a r b a r e n a, art. cyt., s. 118 n. Stawia on zastrzeżenia jedynie co do kompetencji wikariusza kapitulnego. Jego zdaniem wikariusz kapitulny nie posiada uprawnień z P. M., ponieważ nie przysuguje mu pełna władza biskupa rezydencjalnego.

²¹ Art. cyt., s. 263.

²² Art. cyt., s. 20.

²³ Art. cyt., s. 292.

²⁴ Art. cyt., s. 23.

²⁵ Art. cyt., s. 36.

²⁶ Art. cyt., s. 99.

²⁷ Art. cyt., s. 31.

²⁸ Art. cyt., s. 54.

²⁹ C u n n i n g h a m, art. cyt., s. 263 n.

wśród prałatów, którzy na swoim terytorium cieszą się pełną jurysdykcją biskupią, kardynałów archiprezbiterów w bazylikach patriarchalnych i kardynałów w ich kościołach tytularnych³⁰

Po przedstawieniu dwu przeciwstawnych opinii kanonistów co do interpretacji tekstu P. M., określającego podmiot nowych uprawnień, obecnie należy poddać je krytycznej ocenie.

Przystępując do rozstrzygnięcia tego problemu trzeba mieć na uwadze to przede wszystkim, że sam Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 18 jasno nakreślił obowiązujące zasady interpretacji tekstów prawnych. Uderzające jest to, że poszczególne środki interpretacji kodeks ustawił w porządku hierarchicznym i porządek ten nakazuje zachować. Na pierwszym miejscu nakazuje on interpretować tekst prawa według właściwego znaczenia słów zawartych w tekście i w kontekście. Dopiero gdy rozważane same w sobie są one niejasne i wątpliwe, nakazuje odnieść się do miejsc paralelnych, jeśli takie są, do celu i okoliczności powstania prawa i do myśli prawodawcy (*ad mentem legislatoris*)³¹. Porządek ten obowiązuje również przy interpretacji omawianego tekstu P. M. Zwolennicy interpretacji rozszerzającej popełniają tu ten błąd, że nie wnikając w dosłowne znaczenie tekstu prawnego od razu stosują dalsze środki interpretacji, jak gdyby słowa zawarte w tekście były w sobie niejasne lub wątpliwe. W rzeczywistości taka wątpliwość czy niejasność odnośnie do słów zawartych w tekście prawnym wcale tu nie istnieje. Wskazują na to następujące racje:

1. W tekście P. M. papież wyraźnie postanawia, że uprawnienia przysługują biskupom rezydencjalnym i szeregowi innych osób, które na swoim terytorium mają takie same prawa, jakie we własnych diecezjach przysługują biskupom rezydencjalnym. Sposób, w jaki papież sformułował to postanowienie, jest charakterystyczny. Wiadomo bowiem, że prawodawca chce udzielić tych uprawnień biskupowi rezydencjalnemu oraz tym, którzy w określony sposób upodabniają się do niego. Szczególnie charakterystyczne jest to, że papież wymienił te osoby z imienia, a nie użył ogólnego wyrażenia „*ordinarius loci*” Gdyby papież chciał podciągnąć tutaj wszystkie osoby, które na swoim terytorium sprawują władzę podobną do biskupa rezydencjalnego — jak chcą zwolennicy interpretacji rozszerzającej — to wystarczyłoby, aby zaznaczył, że przelewa te uprawnienia na wszystkich ordynariuszy miejscowych, gdyż kan. 198 dokładnie wymienia osoby, „które podpadają pod pojęcie ordy-

³⁰ B e r n h a r d, art. cyt., s. 209—213.

³¹ Kan. 18: „*Leges ecclesiasticae intelligendae sunt secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam; quae si dubia et obscura manserint, ad locos Codicis parallelas, si qui sint, ad legis finem ac circumstantias et ad mentem legislatoris est recurrendum*”.

nariusza miejsca ³². W takim wypadku sprawa byłaby jasna. Tymczasem dla określenia tego podmiotu papież używa innego sposobu, mianowicie wymienia z imienia biskupa rezydencjalnego oraz wylicza z imienia wszystkie osoby, które partycypują w tych uprawnieniach. Określenie każdej z tych osób jest dokładne i nie budzi żadnych wątpliwości. Jest rzeczą widoczną, że grupa osób, które na mocy kan. 198 podpadają pod pojęcie ordynariusza miejscowego, nie pokrywa się z tymi, które wyliczone są z imienia w tekście P. M. Wyliczenie to nie obejmuje bowiem wszystkich ordynariuszy miejscowych, ale tylko niektórych. Widać więc wyraźnie, że to imienne wyliczenie osób jest celowe i zamierzone w sensie zawężenia w tym wypadku pojęcia ordynariusza miejscowego.

2. Skoro bliżej przyjrzymy się osobom, które papież wymienia w P. M. razem z biskupem rezydencjalnym, spostrzegamy, że z grupy osób podpadających pod pojęcie ordynariusza miejscowego wybrał on tylko te, którym z prawa kodeksowego na swoim terytorium na sposób stały przysługują takie same uprawnienia, jakie w swoich diecezjach mają biskupi rezydencjalni. Takich zaś osób, które na swoim terytorium na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego mają na stałe pełny zakres uprawnień biskupa rezydencjalnego, jest mniej aniżeli w wykazie osób przewidzianych w kan. 198 (*ordinarius loci*). I tu leży właściwa racja, dlaczego papież posłużył się imiennym wyliczeniem osób, a nie odwołał się generalnie do kan. 198. Z tego wynika, że w P. M. chciał on przelać uprawnienia tylko na tych ordynariuszy miejscowych, którzy swój urząd otrzymują na stałe i którym przysługuje pełnia uprawnień biskupa rezydencjalnego. To zaś domagało się imiennego wyliczenia osób. Takie imienne wyliczenie osób ma więc charakter taksatywny.

3. Że takie rozumowanie jest uzasadnione, wyraźnie wskazuje sposób, w jaki został potraktowany w P. M. administrator apostolski. Postanawia ono, że uprawnienia przysługują administratorom apostolskim ustanowionym na stałe (*Administratoribus Apostolicis permanentiter constitutis*). Kodeks Prawa Kanonicznego zna dwóch administratorów apostolskich: stałego i tymczasowego ³³. Różnica między nimi polega na tym, że za-

³² Kan. 198, § 1: „In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiat, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine; pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.” § 2: „Nominem autem Ordinarii loci seu locorum veniunt omnes recensiti, exceptis Superioribus religiosi”.

³³ Kan. 312: „Dioecesis canonicae erectae regimen, sive plena, sive vacante sede, aliquando Summus Pontifex ob graves et speciales causas Administratori Apostolico vel in perpetuum vel ad tempus committit”.

kres ich uprawnień nie jest taki sam. Uprawnienia tymczasowego administratora apostolskiego — jakkolwiek podpada on również pod pojęcie ordynariusza miejscowego — są zakresowo mniejsze. Z postanowienia P. M. wyraźnie wynika, że z dwóch administratorów apostolskich wchodzi w rachubę tylko stały. To wykluczenie tymczasowego administratora apostolskiego jest znamienne, ale całkowicie zgodne z tym, co podkreśliliśmy poprzednio, gdyż intencją papieża było przelanie uprawnień tylko na tych, którzy na sposób stały pełnią władzę w takim zakresie, w jakim przysługuje ona biskupowi rezydencjalnemu. Dwa momenty są tu uwypuklone: stałość urzędu oraz pełnia uprawnień płynących z niego. Nie ulega więc żadnej wątpliwości, że tymczasowy administrator apostolski nie posiada uprawnień z P. M.

Z kolei nasuwa się od razu pytanie, czy uprawnienia te przysługują wikariuszowi kapitulnemu, który pojęciowo i ze względu na zakres działania przypomina tymczasowego administratora apostolskiego³⁴. Z góry należy stwierdzić, że wikariusz kapitulny tych uprawnień nie posiada. Nie posiada ich z racji formalnych, gdyż nie został wyliczony w gronie osób wymienionych z imienia jako partycypujący w tych uprawnieniach. Nie posiada ich również z racji merytorycznych, gdyż natura jego urzędu — jak wynika z kan. 315 § 2 — pokrywa się całkowicie z naturą urzędu tymczasowego administratora apostolskiego. Jeżeli więc nie posiada tych uprawnień tymczasowy administrator apostolski, z tej samej racji nie posiada ich również wikariusz kapitulny.

Z całą pewnością należy również stwierdzić, że nie mają tych uprawnień wikariusz generalny i biskup koadiutor. W szczególny sposób wskazuje na to następujący tekst P. M.: „Ponieważ chodzi tu o bardzo doniosłe uprawnienia, postanawiamy, że biskupi (rezydencjalni) nie mogą tych uprawnień delegować innym oprócz biskupa koadiutora, biskupów pomocniczych i wikariusza generalnego, chyba że przy poszczególnych uprawnieniach byłoby inne wyraźne postanowienie”³⁵. Widać więc, że prawodawca bezpośrednio postanawia, iż tylko tym osobom, które wymienia, można delegować uprawnienia z P. M., ale zarazem pośrednio stwierdza, że nie mają one uprawnień z mocy samego prawa. Gdyby bowiem wikariusz generalny i biskup koadiutor mieli te uprawnienia na mocy prawa, delegacja do korzystania z nich byłaby im niepotrzebna.

³⁴ Kan. 315, § 1: „Administrator Apostolicus permanenter constitutus iisdem iuribus et honoribus fruitur, iisdem obligationibus tenetur, ac Episcopus residentialis”. § 2: „Si ad tempus datus sit: 1. Eadem iura ac officia habet, ac Vicarius Capitularis [...]”.

³⁵ AAS, 56 (1964) 6: „Quoniam de facultatibus praestantissimis agitur, eas ita concedimus, ut aliis delegari ab Episcopis non possint, praeter quam Coadiutori, Auxiliariibus et Vicario Generali, nisi in singularum facultatum concessione aliud expresse caveatur”.

Z powyższego stwierdzenia wynika więc, że wikariusz generalny nie ma uprawnień z P. M. z mocy samego prawa nawet wtedy, gdy rządzi sede impedita, ale może je otrzymać w drodze delegacji od biskupa rezydencjalnego. Tak samo — z wyraźnego postanowienia P. M. — wikariusz delegowany w wikariacie apostolskim lub prefekturze apostolskiej może otrzymać te uprawnienia na mocy delegacji od swego wikariusza lub prefekta apostolskiego³⁶. Tak samo biskup koadiutor, dany biskupowi niezdolnemu do rządów diecezją, może otrzymać te uprawnienia jedynie w drodze delegacji od swego biskupa rezydencjalnego lub od Stolicy Apostolskiej.

Gdy chodzi o kompetencje pozostałych osób, których tekst P. M. nie wymienia, a którym zwolennicy interpretacji rozszerzającej chcą te uprawnienia przyznać, wydaje się, że osoby te nie mają tych uprawnień z mocy samego prawa. Nie zostały one zaliczone przez prawodawcę do podmiotu tych uprawnień, gdyż nie spełniają przyjętych przez niego kryteriów. Po ich stronie występuje albo brak pełni uprawnień biskupa rezydencjalnego (kardynałowie archiprezbiterzy w bazylikach patriarchalnych lub kardynałowie w swoich kościołach tytularnych), albo stażności urzędu (prowikariusze lub proprefekci apostolscy oraz prosuperiorzy i seniorzy misji).

Natomiast trudno wyjaśnić, dlaczego papież nie włączył do podmiotu uprawnień z P. M. przełożonego niezależnej misji (superior missionis sui iuris). Prawdopodobnie zadecydował tu ten wzgląd, że urząd przełożonego niezależnej misji nie jest ukonstytuowany przez Kodeks Prawa Kanonicznego, a prawodawca w P. M. trzyma się terminologii kodeksowej.

Z powyższego rozumowania wynika, że słowa P. M. określające podmiot uprawnień, rozważane w tekście i w kontekście, są same w sobie jasne i nie budzą wątpliwości. Stąd też w myśl postanowienia kan. 18 należy trzymać się dosłownego sensu wyrazów i nie należy od niego odstępować. Zwolennicy interpretacji rozszerzającej pomijają sens dosłowny i powołują się na cel prawa. Celem tym jest uświetnienie biskupiej godności ojców soboru oraz usprawnienie ich urzędu pasterskiego³⁷. Należy jednak stwierdzić, że cel ten jest w dokumencie papieskim sformułowany dość ogólnie i wcale nie wynika z niego, że papież przyznaje nowe uprawnienia tym wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób party-

³⁶ Tamże: „Et quamvis Vicarii et Praefecti Apostolici nequeant Vicarium Generalem constituere, iidem tamen has facultates, de quibus agitur suo quique Vicario Delegato legitime delegare valent”

³⁷ Tamże, s. 1—2: „Nunc autem, cum ad exitum vergat altera Concilii Oecumenici Vaticani II sessio, cumque Nos nihil optatius habeamus quam Patribus Conciliaribus permagnae existimationis testimonia praebeamus [...] eaque [privilegia et facultates] ipsis concedere, quibus simul eorum episcopalis dignitas iis sua luce ponatur, simul pastorale munus efficacius expeditiusque reddatur”.

cypują w biskupim urzędzie pasterskim. Można by było tak przypuszczać, gdyby prawodawca poprzestając na ogólnym sformułowaniu celu nie wymienił z imienia tych, którym udziela uprawnień. Imienne wyliczenie osób zobowiązuje i widać z niego, że nie obejmuje ono wszystkich, którzy w jakiś sposób uczestniczą w biskupim urzędzie pasterskim, lecz tylko tych, którzy w pełni oraz na sposób stały partycypują we władzy biskupa rezydencjalnego. Z tego zaś wynika, że zwolennicy rozszerzającej interpretacji idą dalej niż sam prawodawca.

Za trafnością powyższego rozumowania przemawia wreszcie nowe postanowienie papieża dotyczące podmiotu uprawnień z P. M., o którym mówi pismo Sekretariatu Stanu z dnia 24 XI 1964 r.³⁸ W piśmie tym Sekretariat Stanu zawiadamia Kongregację Rozkrzewienia Wiary o nowych normach wydanych przez papieża w sprawie podmiotu uprawnień z P. M. Należy jednak zaznaczyć, że te nowe normy nie dotyczą całego Kościoła, a tylko terenów misyjnych, podległych wymienionej kongregacji. Wskazują na to następujące racje:

1. Samo pismo Sekretariatu Stanu wyraźnie ogranicza swą moc obowiązującą tylko do Kongregacji Rozkrzewienia Wiary i podległych jej ordynariuszy.

³⁸ Tekst dokumentu został opublikowany w nieoficjalnym periodyku „Bibliographia Missionaria”, 23 (1964) 213 n. oraz w „Commentarium pro Religiosis et Missionariis”, 44 (1965) 208 n. Oto jego treść: „Potestas delegandi facultates M. P. „Pastorale munus” concessa extenditur. Dal Vaticano, 24 novembris 1964. Em. mo e Rev. mo Signor Mio Oss. mo Facendo seguito al foglio N. 3521/64, del 23 giugno n. s., ho l'onore di significare all'Eminenza Vostra Reverendissima che il Santo Padre, pervenire incontro ad desiderio espresso da alcuni Eccellentissimi Ordinari che fosse allargato il potere di delega della facoltà, di cui alla sezione prima del Motu Proprio „Pastorale Munus”, del 30 novembre 1963, si è degnato di concedere che codesto Sacro Dicastero, qualora ne venisse espressamente richiesto dai Vescovi da esso dipendenti, applichi sequenti norme: Le facoltà del „Pastorale Munus” sono estese: ai Vicari Castrensi, agli Amministratori Apostolici, a quel'i che hanno »in actu« le responsabilità del governo diocesano (sede impedita, ecc.). L'Ordinario può delegare tali facoltà anche: al Delegato Vescovile, se il Vescovo non ha un Vicario Generale; al Sacerdote che secondo il Can. 366 par. 3 supplisce il Vicario Generale assente o impedito; ai Pro-Vicari Generali eletti per coadiuvare i Vicari Generali di vaste diocesi; ai Cancellieri Vescovili in quei Paesi dove questi esercitano di fatto le funzioni di Vicari Generali, come ad esempio negli USA e nel Canada; al Sacerdote ordinamente incaricato delle Religiose nelle diocesi, solo per quelle facoltà che riguardo le medesime Religiose. Nel concedere ai Vescovi il potere di cui sopra, codesto Sacra Dicastero non mancherà di raccomandare che le facoltà vengono usate con la debita prudenza e per ragioni di evidente necessità. Le bacio umilissimamente le mani e con sensi di profonda venerazione mi conformo di Vostra Eminenza Reverendissima A. G. Card. Cicognani. A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Gregorio Pietro Agagianin Prefetto delle S. C. Propaganda Fide”

2. Sposób promulgacji tego pisma jest wystarczający tylko dla Kongregacji Rozkrzewienia Wiary. Zgodnie z postanowieniem Kodeksu Prawa Kanonicznego wyrażonym w kan. 8 i 9 każde prawo musi być promulgowane przez publikację w AAS, tj. oficjalnym komentarzu Stolicy Apostolskiej, lub w jakiś inny przepisany sposób. Wspomniane pismo Sekretariatu Stanu nie zostało opublikowane w AAS, ale w sposób urzędowy zostało skierowane tylko do Kongregacji Rozkrzewienia Wiary³⁹. Taki sposób promulgacji jest więc niewystarczający dla ordynariuszy, którzy nie podlegają tej kongregacji.

Jak czytamy we wstępie wspomnianego pisma, to nowe postanowienie papież wydał na prośbę skierowaną do niego przez niektórych ordynariuszy, aby rozszerzył zakres osób, którym można delegować uprawnienia z P. M. W odpowiedzi tej papież idzie dalej niż prośba ordynariuszy, rozszerza bowiem nie tylko zakres osób, którym można uprawnienia delegować, ale również takich, którym te uprawnienia przysługują na mocy prawa. W dokumencie Sekretariatu Stanu wyraźnie zaznaczone jest, że uprawnienia z P. M. rozszerza się (*sono estese*) na następujące osoby:

1. na ordynariuszy połowych (*Vicari Castrensi*),
2. na administratorów apostolskich (*Amministratori Apostolici*),
3. na tych, którzy aktualnie ponoszą odpowiedzialność za zarząd diecezją (*quelli che hanno „in actu” le responsabilità del governo diocesano*).

Postanowienie to ma charakter konstytutywny, a nie deklaracyjny, stanowi bowiem nowy akt woli samego papieża, poprzez który rozszerza się podmiot uprawnień z P.M. Na mocy tego postanowienia uprawnienia z P.M. otrzymują ci, którzy przedtem ich nie posiadali. Są to następujące osoby:

1. Ordynariusze połowi, którzy sprawują jurysdykcję nad wiernymi znajdującymi się w obiektach wojskowych danego kraju.

2. Tymczasowi administratorzy apostolscy. Charakterystyczne jest, że tekst P. M. stawiał zastrzeżenie, iż uprawnienia przysługują administratorom apostolskim ustanowionym na stałe, natomiast nowe rozporządzenie nie posiada już tego ograniczenia. Znaczy to, że papież tym razem chce je przyznać wszystkim administratorom apostolskim, a więc również tymczasowym.

3. Wszyscy, na których spoczywa ciężar i odpowiedzialność za zarząd diecezją. Jest to określenie bardzo szerokie. Nie ulega wątpliwości, że to sformułowanie jest przejęte z kan. 198. Wobec tego w zakres tego

³⁹ Postanowienie papieża, rozszerzające podmiot uprawnień z P. M., o którym mówi wspomniane pismo Sekretariatu Stanu, stanowi więc nowe prawo partykularne wiążące Kongregację Rozkrzewienia Wiary i podległych jej ordynariuszy

określenia wchodzi ci wszyscy, którzy bądź na mocy prawa kodeksowego, bądź na mocy specjalnego mandatu Stolicy Apostolskiej otrzymują jurysdykcję ordynariusza miejscowego. Należy do nich zaliczyć:

1. Prowikariusza lub proprefekta apostolskiego, prosuperiora i seniora misji.
2. Wikariusza generalnego lub wikariusza delegowanego.
3. Wikariusza kapitulnego, kapitułę katedralną lub konsultorów diecezjalnych w czasie wakansu stolicy biskupiej.
4. Przełożonego niezależnej misji.
5. Biskupa koadiutora danego biskupowi niezdolnemu do rządów diecezją.

Ten nowy akt woli prawodawcy, rozszerzający podmiot uprawnień z P.M., potwierdza słusność stanowiska zwolenników ścisłej interpretacji. Gdyby bowiem rozszerzająca interpretacja była właściwa, to papież nie musiałby na nowo rozszerzać podmiotu uprawnień, gdyż w takiej sytuacji wystarczyłoby wyjaśnić, że wyżej wymienione osoby posiadają te uprawnienia na mocy prawa z samego P. M.

Reasumując powyższe rozważania należy jeszcze raz stwierdzić, że spośród dwu omówionych poprzednio poglądów dotyczących podmiotu uprawnień, słuszny jest pogląd zwolenników ścisłej interpretacji. A więc podmiot uprawnień z P. M. z mocy samego prawa obejmuje tylko te osoby, które zostały imiennie wymienione w tekście. Zwolennikom rozszerzającej interpretacji można przyznać rację tylko pod tym względem, że rzeczywiście istnieje życiowo uzasadniona potrzeba rozszerzenia podmiotu tych uprawnień na tych wszystkich, którzy posiadają władzę ordynariuszy miejscowych. Wymaga tego zarówno duchowe dobro wiernych, jak i dalsze usprawnienie urzędu pasterskiego w Kościele. Jednakże tylko sam prawodawca może przyznać takie uprawnienia wszystkim ordynariuszom. Na razie — jak widzieliśmy wyżej — papież dokonał tego w odniesieniu do ordynariuszy na terenach misyjnych podległych Kongregacji Rozkrzewienia Wiary. Rozszerzenie to ma na względzie specjalne warunki, w jakich Kościół działa w krajach misyjnych, jak np. tymczasowość organizacji kościelnej, trudność odniesienia się do Stolicy Apostolskiej. Dalsze rozszerzenie podmiotu tych uprawnień na wszystkich ordynariuszy na terenach, gdzie istnieje stała organizacja kościelna, jest więc uzasadnionym postulatem. Być może, że spełni ten postulat nowy Kodeks Prawa Kanonicznego lub jeszcze wcześniejsze zarządzenie Stolicy Apostolskiej.

LE SUJET DES FACULTES DANS *PASTORALE MUNUS*

Dans le motu proprio *Pastorale munus* du 30 novembre 1963 le pape Paul VI accorda aux évêques de nouveaux facultés et privilèges (*facultates et privilegia*). Pour définir le sujet actif de ces facultés, le législateur se servit de la formule suivante: „Nous décidons qu'en vertu de la loi en vigueur ces sortes de facultés qui appartiennent par le droit aux évêques résidentiels, appartiennent aussi par le droit aux vicaires et prélats apostoliques, aux administrateurs apostoliques permanents, aux abbés et prélats *nullius*, qui tous, sur leurs territoires jouissent des mêmes droits et facultés que les évêques résidentiels dans leurs diocèses.”

Les points de vue des canonistes lorsqu'il s'agit de l'interprétation du texte de P. M. sont différents. Tous les commentateurs de P. M. sont d'accord que les facultés de P.M. appartiennent par le droit à ces personnes qui sont nommées dans le texte juridique. Par contre on n'est pas d'accord lorsqu'il s'agit de répondre à la question si les facultés de P.M. appartiennent par le droit aussi à ces personnes auxquelles appartient par le droit de code la juridiction d'ordinaires de lieux, bien qu'elles ne soient pas mentionnées dans le texte. Les opinions des canonistes dans cette matière sont divisées. On peut les classer en deux groupes. Au premier appartiendraient ces auteurs qui sont d'avis que les compétences dans ce domaine n'appartiennent qu'aux personnes qui ont été mentionnées par leur nom dans le texte de P. M. Selon ces auteurs l'énumération de sujets actifs dans le P.M. a le caractère taxatif. Les partisans de cette opinion sont les canonistes suivants: Cunningham T., Bernhard P., Bergh E., De Bonhome A., Madden J., McManus F., Rybczyk J., Michałek R. Au deuxième groupe appartiendraient ces auteurs qui élargissent les compétences dans ce domaine sur d'autres personnes. Les partisans de cette opinion sont: Buijs L., Romita Fl., Belluco B., Ting Pong Lee J., Barbarena Th. Le premier groupe d'auteurs cités interprètent le texte de P. M. strictement, le deuxième l'élargit. Selon les partisans de l'interprétation élargissante, les facultés de P.M. appartiennent par le droit à tous ceux qui selon les principes du droit de code ont la juridiction d'ordinaires de lieux. Pour motiver leur interprétation, ils rappellent le but de P.M., celui de rendre la tâche pastorale plus efficace et plus aisée.

Selon nous ce sont les partisans de la stricte interprétation du texte de P.M. qui ont raison. Une application du canon 18 du Droit Canonique semble trancher la question. Les partisans de l'interprétation élargissante n'ont pas raison, car sans analyser le sens littéral du texte juridique, comme l'exige le canon 18, ils ont recours au but de P.M. Ce genre d'interprétation qui consista à recourir au but d'une loi ne peut être pratiqué que lorsque le sens littéral du texte juridique est peu clair ou douteux. En réalité il n'y a pas de doutes lorsqu'il s'agit du sens littéral du texte de P.M. définissant le sujet actif des facultés. Le législateur énumère par leurs noms ces personnes auxquelles il veut accorder les nouvelles facultés. Il est caractéristique que la liste des personnes énumérées ne correspond pas à celle des personnes qui, selon le canon 198, sont considérées comme ordinaires de lieux. Le législateur mentionne ici les évêques résidentiels et seulement ces ordinaires de lieux qui exercent leur charge de façon permanente et auxquelles dans leurs territoires appartiennent les mêmes facultés qu'ont sur le terrain de leur diocèse les évêques résidentiels. Ceci semble particulièrement clair lorsqu'on se rappelle la restriction dans l'énumération des personnes, que les facultés par le droit appartiennent aux administrateurs apostoliques permanents. Ceci veut

dire que le législateur n'accorde pas ces facultés à un administrateur apostolique *ad tempus*. Cette manière d'énumérer les sujets actifs est taxative.

Que ce genre de raisonnement soit juste, on le voit par la lettre du Secrétariat d'Etat du 29 novembre 1964 adressée à la Congrégation de la Propagation de la Foi. Cette lettre fait connaître la nouvelle décision du pape élargissant le sujet des facultés de P.M. sur tous les ordinaires de lieux, subordonnés à la Congrégation de la Propagation de la Foi. Ceci indique qu'un nouvel élargissement du sujet des facultés de P.M. sur tous les ordinaires de lieux dans les territoires où existe une organisation ecclésiastique permanente, dépend aussi de la volonté du pape.

En tenant compte du bien spirituel des fidèles et de l'amélioration de la tâche pastorale des évêques, il faut constater qu'un nouvel élargissement du sujet des facultés de P.M. est un postulat bien justifié.